

12.6.2026

YVV/2210/2025

Kehitysvammaliiton Tikoteekki
Suomen Puheterapeuttiliitto ry

Viite: Kehitysvammaliiton Tikoteekin ja ja Suomen Puheterapeuttiliitto ry:n [selvitys](#) henkilöihin viit-
taavien kuvien ja nimien käytöstä kommunikoinnin tukikeinoissa (lokakuu 2025)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanotto henkilöihin viittaavien kuvien ja nimien käytöstä kommunikoinnin tukikeinoissa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain (1325/2014, YVL) noudattamista siten kuin sanotussa laissa säädetään sekä yleisesti edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää (Laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta, 1326/2014, 3 §). Lisätietoa valtuutetun toiminnasta löytyy esimerkiksi nettisivuillamme: <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/>.

Yhdenvertaisuuslain 19 §:n mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu voi antaa yksittäistapauksessa perustellun kannanoton tämän lain vastaisen menettelyn ennaltaehkäisemiseksi taikka sellaisen jatkamisen tai uusimisen estämiseksi sekä ryhtyä toimenpiteisiin sovinnon aikaansaamiseksi tämän lain noudattamista koskevassa asiassa.

Selvitys henkilöihin viittaavien kuvien ja nimien käytöstä kommunikoinnin tukikeinoissa

Kehitysvammaliiton Tikoteekki / asiantuntijat Kaisa Laine ja Eija Roisko toivat puhevammaisten neuvottelukunnan ja yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon Tikoteekin ja Puheterapeuttiliiton lokakuussa 2025 tehdyn selvityksen henkilöihin viittaavien kuvien ja nimien käytöstä kommunikoinnin tukikeinoissa.

Selvityksestä ilmenee että puhe- ja kehitysvammaisten henkilöiden kommunikointia on rajoitettu kieltämällä henkilöön viittaavien kuvien ja nimien käyttö heidän kommunikoinnin apuvälineissään (kommunikointikansiot ja tietokonesovellukset). Rajoitukset ovat koskeneet vammaisia henkilöitä sosiaalihuollon asumisyksiköissä, päivätoiminnassa sekä myös vammaisia kommunikoinnin apuvälineitä käyttäviä lapsia varhaiskasvatuksessa sekä perusopetuksessa. Selvitykseen vastasi noin 350 edellä mainituissa yksiköissä vammaisten parissa työskentelevää ammattilaista. Selvityksen mukaan rajoituksia kuvien ja nimien käytöstä kommunikoinnin apuvälineissä perusteltiin toiminnasta vastaavan tahon ohjeistuksella, henkilöiden yksityisyyden suojalla ja tietosuojavaatimuksilla.

Henkilökohtaisista kommunikoinnin apuvälineistä

Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet kommunikointiin ovat henkilökohtaisia ja niitä myönnetään pääasiassa terveydenhuollon toimesta, muun muassa apuvälinekeskuksista. Apuvälineet ovat apuvälinekeskuksen omaisuutta ja niitä hallinnoi käyttäjä lainaussopimuksen nojalla. Apuvälinekeskuksen mukaan tietosuojan kannalta on olennaista, että pääasiallisesti kommunikoinnin apuvälineinä käytettäviä laitteita ei kytketä verkkoon ja niiden toimintaa on usein rajoitettu vain apuväline-sovelluksiin ja muihin välttämättömiin sovelluksiin, joita asiakas tarvitsee yksilöllisen tarpeensa ja toimintakykynsä perusteella. Apuvälinekeskuksen mukaan laitteeseen lisätyt henkilötiedot ja niiden käsittely ovat käyttäjän vastuulla. Apuvälinekeskus ohjeistaa laitteen käyttöönotossa ja tarvittaessa näytön lukitus ja muita toimenpiteitä kuten kasvotunnistus voidaan ottaa käyttöön. Apuvälinekeskus vastaa laitteen palautuessa laitteiden tyhjennyksestä ja kaikkien laitteella olevien tietojen poistamisesta enne laitteen siirtymistä seuraavalle käyttäjälle.

Kun perusopetuksessa käytetään opetuksen tukena kommunikoinnin välineitä, ovat ne koulun omaisuutta ja oppilaiden yhteiskäytössä eivätkä siten kenenkään lapsen henkilökohtaisessa käytössä. Näihin laitteisiin ei myöskään tallenneta henkilötietoja, valokuvia tms. Samoin esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa saattaa olla vastaavasti yhteiskäytössä olevia laitteita, joita ei tule sekoittaa henkilöiden henkilökohtaisessa käytössä oleviin kommunikoinnin apuvälineisiin.

Kela myöntää ja kustantaa apuvälineitä opiskeluun (muu kuin perusopetus) sekä työhön. Tällöin laite luovutetaan myös aina henkilökohtaiseen käyttöön ja käyttö ja tietosuoja on käyttäjän vastuulla.

Huomioitavia seikkoja tietosuojasääntelyn nojalla

Asian arvioinnissa on otettu yhdenvertaisuuslain lisäksi huomioon tietosuojasääntely. Tietosuojasääntelyn perusteella määräytyy se, mikä toimija on rekisterinpitäjä ja/tai henkilötietojen käsittelijä.

Mikäli hyvinvointialue katsoo olevansa esimerkiksi rekisterinpitäjä tilanteessa, jossa vammainen henkilö käyttää esimerkiksi päivätoimintaan osallistuessaan, asumisyksikössään tai varhaiskasvatukseen osallistuessaan apuvälinekeskuksen omistamaa, omassa henkilökohtaisessa käytössä olevaa kommunikoinnin apuvälinettä, tulisi hyvinvointialueen pystyä perustelemaan asemansa rekisterinpitäjänä samoin kuin laitteeseen sisältyvien henkilötietojen käsittelyperuste sekä lisäksi myös syyt sille, miksi käsittelyä on tietosuojasyistä rajoitettava vammaiselle henkilölle haittaa aiheuttavalla tavalla. Tällaisen perustellun arvion jälkeen nämä seikat voisivat edes periaatteessa muodostaa yhdenvertaisuuslain mukaisen oikeuttamisperusteen vammaisten henkilöiden epäedulliseen asemaan saattamiselle.

Se, että vammainen henkilö osallistuu hyvinvointialueen tuottamaan palveluun tai toimintaan tai että kommunikoinnin apuväline sisältää hyvinvointialueeseen työtä tai virkasuhteessa olevien henkilöiden nimiä ja kuvia, ei yhdenvertaisuusvaltuutetun arvion mukaan sellaisenaan merkitse sitä, että hyvinvointialue olisi kommunikation apuvälineellä olevien tietojen osalta tietosuoja-asetuksen mukainen rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä.

Asiassa on myös syytä huomioida, että tietosuoja-asetus ei sovellu tilanteisiin, joissa henkilö käsittelee tietoa yksityisessä käytössään. Voimassa olevan tietosuoja-asetuksen 2 artiklan 2 c) -kohdan mukaan: *”Tätä asetusta ei sovelleta henkilötietojen käsittelyyn, jonka luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisessa tai kotitalouttaan koskevassa toiminnassa.”* Myös tämän säännöksen soveltamisen osalta on aiheellista tehdä asianmukainen tapauskohtainen arvio. Siltä osin, kun katsotaan ettei tiettyjen henkilötietojen käsittelyyn sovelleta tietosuoja-asetusta, ei tietosuoja-asetuksen noudattaminen voi muodostaa yhdenvertaisuuslain mukaista oikeuttamisperustetta vammaisen henkilön saattamiselle epäedulliseen asemaan vammaisuuteen liittyvistä syistä.

Olennaista myös on, että tietosuojasääntelyä sovelletaan sopusoinnussa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden turvaamisen vaatimuksen kanssa, ottaen huomioon myös yhdenvertaisuuslain 8 § sisältämä syrjintäkielto sekä viranomaiselle kuuluva velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun arvio

Yhdenvertaisuusvaltuutettu arvioi asiaa yhdenvertaisuuslaissa kielletyn syrjinnän, erityisesti välillisen syrjinnän kiellon perusteella.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä kielletään syrjintää iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuuslaki ja sen syrjintäkielto soveltuu sekä julkiseen että yksityiseen toimintaan, pois lukien yksityis- ja perhe-elämä sekä uskonnonharjoittaminen. Viranomaiset, kuten sosiaalihuollon palveluyksiköt (myös julkista palvelua tuottavat yksityiset toimijat), sekä varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjät ovat lisäksi yhdenvertaisuuslain 5, 6 ja 6 a §:n mukaan velvollisia edistämään toiminnassaan yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuden edistämisessä on kyse siitä, että syrjintään ja epäyhdenvertaisuuteen puututaan, syrjintää ehkäistään suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, ja pyritään turvaamaan ihmisten tosiasiallinen yhdenvertaisuus.

Puhevammaisen tai kehitysvammaisen henkilön kommunikoinnin apuväline (kansio tai sovellus) toteuttaa vammaisen henkilön keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksia kuten yhdenvertaisuutta, oikeutta kommunikointiin sekä itsemääräämisoikeutta. Toisaalta on otettava huomioon myös muiden vammaisten henkilöiden ja sotealan ammattilaisten oikeudet, käytettyjen kuvien hankkiminen kuvan kohteen suostumuksella taikka kuvien ottaminen muutoin laillisella tavalla, sekä viranomaisten velvollisuus tietosuojasäännösten noudattamiseen. Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisessa oikeasuhtaisuusarviossa punnitaan siis tietosuojasääntelyä ja oikeutta yksityisyyteen sekä vammaisten henkilöiden oikeutta kommunikointiin.

Jotta apuvälineen käytön epääminen vammaiselta henkilöltä voitaisiin katsoa oikeutetuksi, tulisi syiden olla painavat ja täyttää yhdenvertaisuuslain 13 §:n epäedulliseen asemaan saattamisen oikeuttamisperiaatteet. Tämä tarkoittaa, että apuvälineen kieltämisellä olisi Suomen oikeusjärjestelmän perus- ja

ihmisoikeussäännösten näkökulmasta hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot olisivat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun arvion mukaan menettelyssä, jossa vammaisen henkilön kommunikointivälineestä kielletään toisten henkilöiden nimet ja kuvat, syntyy olettava välillisestä syrjinnästä vammaisuuden perusteella. Valtuutetun käytettävissä olevien tietojen perusteella toiminnalle ei näytä olevan yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisia oikeuttamisperusteita esimerkiksi suoraan tietosuoja-asetuksen säännösten perusteella, vaan tietosuoja-asetus on sovellettavissa ja tulkittavissa siinä määrin sopuosinnussa vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien yhdenvertaisen turvaamisen kanssa, että ristiriita on vältettävissä.

Valtuutetun arvion mukaan siinäkin tapauksessa, että tietosuoja-asetuksen katsotaisiin soveltuvan henkilötietojen käsittelyyn kyseisillä henkilökohtaisen käytön apuvälineillä, voidaan tietojen käsittely rekisterinpitäjien ja tietojen käsittelijöiden taholta toteuttaa tietosuoja-asetuksen vaatimusten mukaisesti ilman tarvetta estää tai rajoittaa vammaisen henkilön kommunikaatioapuvälineen käyttöä vammaisen henkilön yhdenvertaisen kommunikaation estävästi.

Lisäksi asiassa tulee huomioida vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset oikeudet kommunikointiin ja osallisuuteen. Varhaiskasvatuksen ja koulutuksen osalta on huomioitava myös, että kommunikoinnin apuvälineissä voi olla kyse varhaiskasvatuslain tai perusopetuslain mukaisista tukitoimista, jotka varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjillä on velvollisuus toteuttaa lapsen tarpeita vastaavalla tavalla.

Kyseessä olevien oikeushyvien punninnassa yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää olennaisena, että

- vammaisen henkilö itse ja / tai avustajansa avustuksella käyttää ja hallinnoi sitä kansiota tms. apuvälinettä, joissa kuvia ja tietoja on;
- apuvälineen tietoturvasta ja muusta suojauksesta on huolehdittu riittävästi;
- kuvat on hankittu laillisella tavalla, kuten esimerkiksi kohteen suostumuksella.

Edellä kuvattuja reunaehtoja noudattamalla asiassa voidaan valtuutetun arvion mukaan päästä lopputulokseen, jossa sekä vammaisen henkilön oikeudet että kuvien kohteiden oikeudet voidaan turvata riittävästi. Kieltämistä vähemmän vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta rajoittavana oikeasuhtaisena keinona, jota tulee siis myös yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisen keinojen tarpeellisuutta koskevan vaatimuksen noudattamiseksi käyttää, olisi siis sallia käyttö yllä kuvatut seikat huomioivasti.

Tässä yhteydessä on myös syytä huomata, että yhdenvertaisuuden edistämiseen velvoitetuilta julkisilta tai julkista hallintotehtävää hoitavilta toimijoilta (YVL 5-7 §), joilla on myös perustuslain 22 §:n mukainen velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, edellytetään aktiivisia ja konkreettisia toimia vammaisen henkilön kommunikaation ja vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi ja välillisen syrjinnän ehkäisemiseksi. Lisäksi näiltä toimijoilta edellytetään aktiivisia toimia vammaisen henkilön oikeuksien yhteensovittamiseksi muiden perus- ja ihmisoikeuspohjaisten oikeushyvien kanssa.

Valtuutettu suosittelee, ettei nimien ja kuvien käytölle vammaisen henkilön kommunikaation ja vuorovaikutuksen apuvälineenä aseteta yllä kuvattuja vammaista henkilöä välillisesti syrjiviä rajoituksia. Jos näin toimitaan, on rajoitusten kohteeksi joutuneella vammaisella henkilöllä oikeus viedä asia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Lautakunta voi kieltää toteamansa syrjinnän jatkamisen uhkasakkoa tehosteena käyttäen sekä suositella syrjinnän uhrille maksettavaa yhdenvertaisuuslain 23 §:n mukaista hyvitystä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Rainer Hiltunen

Erityisasiantuntija Elli Björkberg